

बारबर्दिया नगरपालिका

स्थानीय राजपत्र

खण्ड:८

संख्या:८

नगरकार्यपालिकाबाट निर्णय मिति:२०८१/०७/०८

भाग २-

बारबर्दिया नगरपालिका

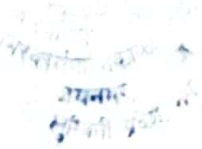
बारबर्दिया नगरपालिकाको सूचना।

बारबर्दिया नगर कार्यपालिकाको मिति २०८१/०७/०८ गतेको निर्णयबाट "सामुदायिक विद्यालय भौतिक संरचना मर्मत सम्भार कार्यविधि, २०८१" पारित भई प्रकाशन भएको हुँदा सम्बन्धित सबैमा जानकारी गराईन्छ।

"सामुदायिक विद्यालय भौतिक संरचना मर्मत सम्भार कार्यविधि, २०८१"

प्रस्तावना:

विद्यालयमा निर्माण भएका संरचनाहरूको प्रयोग तथा मर्मत सम्भार सम्बन्धी नीतिगत व्यवस्था गरेको पाइदैन। नेपाल सरकार तथा दातृ निकायको सहयोगमा निर्माण भएका भवनहरूको पूर्ण स्वामित्व तथा जिम्मेवारी स्थानीय सरकारको हुने कुरालाई मध्ये नजर गरी बारबर्दिया नगरपालिकाको प्रशासकीय कार्यविधि नियमित गर्ने ऐन २०७४ को दफा (४) ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी बारबर्दिया नगरपालिका अन्तर्गत रहेका सम्पूर्ण सामुदायिक विद्यालयहरूको भौतिक संरचना मर्मत तथा सम्भार गर्न वाञ्छनिय देखिएकोले यस विद्यालय भौतिक संरचना मर्मत सम्भार कार्यविधि २०८१ जारी गरिएको छ।

परिच्छेद १ संक्षिप्त नाम र परिभाषा

१.१ संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ:

क). यो कार्यविधिको नाम “ सामुदायिक विद्यालयका संरचनाहरुको मर्मत सम्भार कार्यविधि, २०८१” रहेको छ ।
ख) यो कार्यविधि वारवर्दिया नगरपालिका कार्यपालिका बैठकबाट स्वीकृत भइ स्थानीय राजपत्रमा प्रकाशित भएको मिति देखि लागू हुनेछ ।

२. परिभाषा : विषय वा प्रसंगले अर्को अर्थ नलागेमा यस कार्यविधिमा :

क) “कार्यविधि” भन्नाले “ सामुदायिक विद्यालयका संरचनाहरुको मर्मत सम्भार कार्यविधि, २०८१” सम्झनु पर्दछ ।

ख) “नगरपालिका” भन्नाले वारवर्दिया नगरपालिकालाई सम्झनु पर्दछ ।

ग) “नगर सभा” भन्नाले वारवर्दिया नगरपालिकाको नगर सभालाई सम्झनु पर्दछ ।

घ) “नगर कार्यपालिका” भन्नाले वारवर्दिया नगरपालिकाको नगरकार्यपालिका लाई सम्झनु पर्दछ ।

ड) “प्रमुख” भन्नाले वारवर्दिया नगरपालिकाको नगर प्रमुखलाई सम्झनु पर्दछ ।

च. “समिति” भन्नाले विद्यालयस्तरमा गठन हुने विद्यालय भौतिक संरचना मर्मत सम्भार समन्वय समितिलाई जनाउँछ ।

छ. “कोष” भन्नाले विद्यालय भौतिक संरचनाहरु मर्मत गर्ने प्रयोजनको लागि विद्यालय स्वयंको पहलमा खडा गरिएको संचित कोष भन्ने बुझिन्छ ।

ज. “मर्मत सम्भारकर्ता” भन्नाले विद्यालयले तोकिएको भौतिक मर्मत सम्भार सम्बन्धि तालिम प्राप्त मर्मत सम्भार कर्ता भन्ने जनाउँछ ।

झ. “सामग्री” भन्नाले विद्यालय भौतिक संरचनाको सामान्य मर्मत गर्ने आवश्यक सामग्री भन्ने जनाउँछ ।

परिच्छेद २ लक्ष्य, उद्देश्य तथा रणनीति

२.१ लक्ष्य:

विद्यालय भवन तथा सार्वजनिक सम्पत्तिको दिगो उपयोगको लागि मर्मत सम्भारको विषयलाई नगर पालिकाको नीति तथा कार्यक्रममा मूलप्रवाहीकरण गर्दै दिगो विकासको मान्यतालाई सुनिश्चित गर्न, प्रभावित सबै वर्ग, समुदाय एवं क्षेत्रको पहुँच र स्वामित्व स्थापित हुनेगरी स्थानीय स्रोत, साधन तथा क्षमताको अधिकतम परिचालन गर्दै सञ्चालन तथा मर्मत सम्भारलाई सहभागितामूलक, पारदर्शी, उत्तरदायी, र जिम्मेवार बनाउने ।

२.२ उद्देश्यहरु:

- भौतिक संरचनाहरुको मर्मत सम्भारलाई निरन्तरता दिन ।
- प्रयोगका क्रममा विग्रन गएका संरचनाहरुको तत्काल मर्मत कार्य सम्पन्न गर्न ।
- भौतिक संरचनाको निरन्तर सदुपयोगको सुनिश्चितता गर्न ।
- मर्मत सम्भार कोष, योजना, समिति गठन र कार्यान्वयन गर्न ।

२.३ रणनीतिहरूः

- २.३.१. विद्यालय भौतिक संरचनाहरूको मर्मत तथा सम्भारका सवालहरूलाई संघीय, प्रादेशिक तथा स्थानीय गरी तीन तहका सरकारको योजना प्रक्रियामा प्रवाहीकरण गर्ने ।
- २.३.२. विद्यालय भौतिक संरचनाहरूको मर्मत तथा सम्भारका लागि सरकारी, गैर सरकारी, नीजि क्षेत्र र नागरिक समाज, अभिभावकका विच समन्वय, सहकार्य र साभेदारी गर्ने ।
- २.३.३. विद्यालय भौतिक संरचनाहरूको मर्मत तथा सम्भारको विषयलाई विद्यालय सुधार योजनामा समावेश गर्ने र आवाधिक रूपमा समिक्षा गरी अध्यावधिक गरी राख्ने ।
- २.३.४. विद्यालय भौतिक संरचनाहरूको मर्मत तथा सम्भारका लागि निरन्तर स्वमूल्याङ्कन पद्धति अवलम्बन गर्ने ।
- २.३.५. मर्मत सम्भार सम्बन्धी अतिरिक्त क्रियाकलापहरू सञ्चालन गर्ने ।

परिच्छेद ३ न्यूनतम मर्मत सम्भार

३.१ मर्मतसम्भारका प्रकारहरू

३.१.१ निरोधात्मक मर्मतसम्भार :

पूर्वाधारहरूलाई दुरुस्त र राम्रो अवस्थामा राखिरहन यसको नियमित रूपमा योजना बनाइ काम सम्पन्न गरिन्छ । जस्तै : पाइप नेटवर्क निरीक्षण, शौचालयको फ्लस, मेकानिकल सामानहरूको सफाइ र ग्रीज लगाउने काम, समयावधि सकिएका सामग्रीहरूको प्रतिस्थापन आदि । उदाहरणका लागि : जस्ता पातामा खिया लाग्नु अघि नै रङ्गोगन गर्ने, चूडिएका तारले काम गरिरहेको भएपनि प्रतिस्थापन गर्ने, पानी भित्र नछिरोस भन्नका लागि छानाका पेचहरू कस्ने, वर्षात मौसम लाग्नुअघि नै वर्षातको पानी सङ्कलन गर्ने प्रविधि कार्यान्वयन गर्ने विद्यालय वरिपरीका भागको मर्मत तथा रोकथामका काम गर्ने। निरोधात्मक मर्मतसम्भारका लागि विद्यालय सहयोगी/मर्मतसम्भार कार्यकर्ताले मासिक निरीक्षण गर्ने र पूर्वाधारहरूको मर्मत गर्नुपर्ने कुराको पहिचान गर्नुपर्छ ।

३.१.२ सुधारात्मक मर्मतसम्भार :

यसले केही कुरा गलत रूपले गरिएको छ र त्यसलाई सुधार गर्न परिवर्तन गर्न आवश्यक छ भन्ने जनाउँछ । उदाहरणका लागि : पाइपको पुर्नजडान वा गलत रूपले राखिएको पम्पको प्रतिस्थापन वा भ्यालको सिसा फुटेको भए यसलाई ठूलो टुटफुट हुनबाट जोगाउन प्रतिस्थापन गर्ने ।

३.१.३ आपतकालीन मर्मतसम्भार : यो संकट परेका बेला वा जन गुनासो आएको प्रतिक्रिया स्वरूप गरिन्छ । यो सामान्यतया केही कुराले काम गर्न छोडियो वा गर्नु नपर्ने काम गर्न थाल्यो भने त्यसको नतिजास्वरूप गरिन्छ । उदाहरणका लागि : यदि हुरीले छानाको जस्ता पाता उडायो भने तुरुन्तै त्यसको मर्मत आवश्यक हुन्छ । यदि तुरुन्तै जडान गर्न सकिएन भने जस्ता पाताले प्रतिस्थापन गर्नुअघि छानालाई त्रिपालले छोप्नुपर्छ । विद्यालय रहेका ठाउँमा बाढी को ठूलो जोखिम छ । यदि बाढी आयो भने तुरुन्तै गर्न सकिने रोकथामका उपायहरू अपनाउनुपर्छ ताकी पूर्वाधार र प्रयोगकर्तालाई कुनै जोखिम नपुगोस् । आपतकालीन मर्मतसम्भारले ठूलो क्षति हुनबाट रोक्छ र विद्यालय प्रयोगकर्ताहरूको सुरक्षाको सुनिश्चितता गर्छ ।

३.१.४ आवाधिक मर्मतसम्भार : पूर्वाधारका केही भागहरूको आवाधिक रूपमा मर्मतसम्भार गर्नु आवश्यक हुन्छ, जस्तै: हरेक १० वा २५ वर्षमा एकपटक । उदाहरणका लागि : १० वर्षमा एकपटक भवनको पुरै रङ्गोगन गर्ने, २५ वर्षमा एकपटक छानाका जस्तापाताहरूको परिवर्तन गर्ने ।

३.२ स-साना रोकथाम र मर्मतसम्भार

विद्यालयका पूर्वाधार र खानेपानी, सरसफाई एवम् स्वच्छताका पूर्वाधारहरूका विभिन्न पक्षहरूको हेरचाह गर्नु आवश्यक हुन्छ । सबैभन्दा आवश्यक भइरहने तर सानासाना लाग्ने रोकथाम र मर्मतसम्भारका क्रियाकलापहरू विद्यालयले संचालन गर्नु पर्दछ ।

नगर प्रमुख

परिच्छेद ४ समिति सम्बन्धी व्यवस्था

४.१ विद्यालय भौतिक संरचना मर्मत सम्भार समिति: विद्यालयमा मर्मत सम्भार सम्बन्धी योजना तर्जुमा, सञ्चालन, रेखदेख र व्यवस्थापन गर्नका लागि प्रत्येक विद्यालयमा सम्बन्धित विद्यालय व्यवस्थापन समितिको मातहतमा रहने गरी देहायका सदस्य रहेको एक विद्यालय मर्मत सम्भार समिति रहनेछ ।

१	विद्यालय व्यवस्थापन समितिबाट समितिले तोकेको १ जना	संयोजक
२	विद्यालय मर्मत सम्भार सम्पर्क शिक्षक एकजना	सदस्य
३	विद्यालय व्यवस्थापन समितिले तोकेको अभिभावक संघबाट एक	सदस्य
४	वाल क्लवका पदाधिकारीहरूले आफूमध्येबाट छानी पठाएको एकजना छात्रा	सदस्य
५	विद्यालयका प्रधानाध्यापक	सदस्य सचिव

४.२ बैठक सम्बन्धी कार्यविधि :

- ४.२.१. समितिको बैठक ४ महिनामा कम्तीमा एक पटक बस्नेछ ।
- ४.२.२. समितिको बैठक सो समितिको अध्यक्षको निर्देशनमा सदस्य सचिवले बोलाउनेछन् ।
- ४.२.३. समितिको बैठकमा छलफल हुने विषयसूची सदस्य सचिवले बैठक पूर्व सदस्यहरूलाई जानकारी गराउनु पर्नेछ ।
- ४.२.४. समितिमा तत्काल कायम रहेका पचास प्रतिशतभन्दा बढी सदस्यहरू उपस्थित भएमा गणपुरक संख्या पुगेको मानिनेछ ।
- ४.२.५. समितिको बैठकको अध्यक्षता समितिको संयोजकले गर्नेछ र निजको अनुपस्थितिमा बैठकमा उपस्थित सदस्यहरूले आफूमध्येबाट छानेको सदस्यले बैठकको अध्यक्षता गर्नेछ ।
- ४.२.६. समितिको बैठकमा सकभर सर्वसम्मत्, सर्वसम्मत् हुन नसके बहुमतको राय मान्य हुनेछ र मत बराबर भएमा बैठकको अध्यक्षता गर्ने व्यक्तिले निर्णायक मत दिन सक्नेछ ।
- ४.२.७. बैठक सम्बन्धी अन्य कार्यविधि समिति आफैले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।
- ४.२.७. विद्यालय मर्मत सम्भार सम्पर्क शिक्षक तोक्दा तालिम प्राप्त तथा प्राविधिक ज्ञान भएको शिक्षकलाई प्राथमिकता दिनु पर्नेछ ।

४.३ समितिको काम कर्तव्य र अधिकार

- ४.३.१ विद्यालयका संरचनाहरूको मर्मत र सम्भारलाई सुनिश्चितताका लागि सहभागितात्मक योजना तर्जुमा र कार्यान्वयन गर्ने ।
- ४.३.२ विद्यालयमा संरचनाहरूको मर्मत र सम्भारका लागि सरोकारवालाहरूसँग समन्वय र सहकार्य गर्ने ।
- ४.३.३ विद्यालय सुधार योजनामा संरचनाहरूको मर्मत र सम्भारका क्रियाकलापहरू समावेश गराइ संरचनाको दिगोपन कायम हुने वातावरण तयार गर्ने ।
- ४.३.४ विद्यालयलाई नगर पालिकाले तोकेको मापदण्डको आधारमा उत्कृष्ट अवस्थामा पुर्याउनका लागि स्रोतहरूको खोजी र व्यवस्थापन गर्ने ।
- ४.३.५ विद्यालयका संरचनाहरूको मर्मत र सम्भार तथा सरसफाइका सुविधाहरूको मर्मत, सम्भार, रेखदेख र अनुगमन गर्ने ।
- ४.३.६ विद्यालय संरचनाहरूको मर्मत र सम्भारको स्व फाराम भरी विद्यालय व्यवस्थापन समितिलाई जानकारी गराउने ।
- ४.३.७ यस कार्यविधिले विद्यालयमा खानेपानी तथा सरसफाइ प्रवर्धनमा सहयोग पुऱ्याउन, नेपाल सरकारको खानेपानी तथा सरसफाइ कार्यविधि अनुसार उल्लेख भएको तीन तारायुक्त बनाउन र निरन्तरता दिनका लागि विद्यालय व्यवस्थापन, प्रशासन र वाल क्लवसँग समन्वय गरी अन्य आवश्यक क्रियाकलापहरू गर्ने ।

नगर प्रमुख

परिच्छेद ५ अनुगमन र समीक्षा

अनुगमन र समीक्षा

विद्यालयमा निर्माण गरिएका भौतिक संरचनाहरू उपभोगका क्रममा मर्मत तथा सम्भारको पक्षमा अपेक्षा गरिएका नतिजाहरू हासिल भए नभएको सम्बन्धमा नियमित रूपमा निरूपण गर्नु नै विद्यालय मर्मत तथा सम्भार योजनाको अनुगमनको मुख्य प्रयोजन हो। विद्यालयमा हरियाली, सफा, शान्तिपूर्ण र सुरक्षित वातावरण निर्माण तथा विद्यालय भवन, कक्षा कोठा लगायतका संरचनाहरूको उपयोग प्रभावकारी तरिकाले हुनका लागि नियमित अनुगमन चरणका कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयन प्रक्रियाको अवस्था अभिलेखन, विश्लेषण र प्रवोधिकरण गर्दछ। यसले विद्यालयको मर्मत तथा सम्भारको सन्दर्भमा सवल तथा सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरूको मुल्याङ्कन गरी लक्षित र वास्तविक कार्यान्वयन स्थिति विचको दुरी पत्ता लगाउँछ।

अनुगमन तथा मुल्यांकन :

- मर्मत तथा सम्भारको सन्दर्भमा के कार्यहरू भइरहेको छ र यसले कतिको प्रभावकारी रूपमा गति लिईरहेको छ र यसले आफ्नो अपेक्षित लक्ष्य र उद्देश्यहरू हासिल भए नभएको सम्बन्धमा सुचकहरूको आधारमा मुल्याङ्कन।
- भविष्यमा गर्नुपर्ने सुधार तथा क्रियाकलापका सम्बन्धमा मार्ग निर्देशन।
- सरोकारवालाहरूको ध्यानाकर्षण तथा त्यसमा जवाफदेहिता।

५.१ विद्यालयमा भौतिक संरचना मर्मत तथा सम्भारको मासिक निरीक्षण:

भौतिक संरचना मर्मत तथा सम्भारसम्बन्धी मासिक निरीक्षण सूचीको प्रयोग गरी विद्यालय सहयोगी/मर्मतसम्भार कार्यकर्ताले मासिक रूपमा निरीक्षण गर्नुपर्छ। सम्भव भएसम्म यस्तो निरीक्षण संरचना मर्मत तथा सम्भार र खानेपानी, सरसफाइ एवम् स्वच्छता समितिका बैठकको बेलामा गर्नुपर्छ। यसबारेमा सचेतना जगाउन शिक्षक अभिभावक संघ र बाल क्लबका प्रतिनिधिहरूलाई पनि निरीक्षणमा भाग लिनका लागि आमन्त्रित गर्नुपर्छ।

संरचना मर्मत तथा सम्भार र खानेपानी, सरसफाइ एवम् स्वच्छता समितिले विद्यालय सहयोगी/मर्मतसम्भार कार्यकर्ताको कामलाई निरीक्षण सूची अनुसार भए नभएको सुपरिवेक्षण गर्छन र आवश्यक परेमा नयाँ क्रियाकलापका लागि सिफारिस गर्छन। यसरी प्राप्त भएका सिफारिसलाई विद्यालय सहयोगी/मर्मतसम्भार कार्यकर्ताले आगामी हप्ताका कार्य योजनामा समेट्छ साथै आवश्यक भएमा चाहिने सरसामग्री किन्ने सूची पनि बनाउँछ।

नियमित निरीक्षण :

- संरचनाहरूको सेवा प्रवाहमा आउन सक्ने बाधाहरूलाई कम गर्न सघाउँछ।
- टुटफुटवाट जोगाउँछ।
- संरचना विग्रनु अघि नै सामान मगाउन र दक्ष सीपयुक्त श्रमिक परिचालन गर्न सघाउँछ।
- संरचनाको अवस्थाबारे थाहा पाइराख्न मद्दत गर्छ।
- पहिलेका अभिलेखको मद्दतले नयाँ के के समस्याहरू आएछन भन्ने तुलना गर्न सघाउँछ।

५.२ विद्यालयमा भौतिक संरचना मर्मत तथा सम्भारको वार्षिक अनुगमन

विद्यालयमा संरचना मर्मत तथा सम्भारको वार्षिक अनुगमन भनेको विद्यालय तहमा नियमित रूपमा हुने विद्यालय संरचनाहरूको मर्मत सम्भार सम्बन्धी क्रियाकलापहरूवारेका सुचकहरूको आधारमा अनुगमन गरी मुल्याङ्कन र विश्लेषण पश्चात आवश्यक सुझाव तथा पृष्ठपोषण प्रदान गर्न आधिकारीक पक्षबाट गरिने कार्य हो। विद्यालय संरचना मर्मत तथा सम्भार सम्बन्धी क्रियाकलापहरू मर्मत तथा सम्भार योजना अनुशरण गरी सो योजनाले

नगर प्रमुख ५

नगर प्रमुख

निर्दिष्ट गरे अनुसार कार्यान्वयन भएका छन् छैनन् भनि निरीक्षणका लागि प्रयोग गरिने विधि हो । यसले समस्याहरूको पहिचान र समाधानका उपायहरू पत्ता लगाई प्रभावकारी तरिकाले अगाडि बढ्न सहयोग गर्छ । तसर्थ, अनुगमनले तल दिइएका क्षेत्रमा विद्यालय सहयोगी/मर्मतसम्भार कार्यकर्तालाई विद्यालय संरचना मर्मत तथा सम्भार सम्बन्धी कार्यहरू उपयुक्त तरिकाले भए नभएको सम्बन्धमा नियाल्न सहयोग पुऱ्याउनुपर्छ :

- क्रियाकलापहरू
- रिपोर्टिङ र दस्तावेजीकरण
- बजेट

अनुगमन कार्य विद्यालय व्यवस्थापन समितिको नेतृत्वमा र विद्यालय संरचना मर्मत तथा सम्भार समिति र खानेपानी, सरसफाइ एवम् स्वच्छता समिति मार्फत गरिन्छ । प्रधानाध्यापक र विद्यालय सहयोगी/मर्मतसम्भार कार्यकर्ता अनुगमनका समयमा अनिवार्य रूपमा उपस्थित हुनुपर्छ तर प्रक्रियाको नेतृत्व गर्नु हुँदैन । वार्षिक अनुगमन निरीक्षण सूची मा आधारित रहेर विद्यालय संरचना मर्मत तथा सम्भार समिति र खानेपानी, सरसफाइ एवम् स्वच्छता समितिका योजना बैठक हुनुअघि यो हरेक वर्षको माघ महिनामा गरिनुपर्छ । जसले गर्दा स्थानीय सरकारको शैक्षिक वर्ष सुरु हुनुभन्दा पहिले नै वार्षिक योजना तथा बजेट तयार गरी पेश गर्न सकियोस ।

५.३ विद्यालयमा भौतिक संरचना मर्मत तथा सम्भार समीक्षाको मुल्यांकन

वार्षिक विद्यालय संरचना मर्मत तथा सम्भार सम्बन्धी कार्यहरूको मुल्यांकन एवं समीक्षामा हासिल भएका उद्देश्यहरू र विद्यालयमा संरचनाहरूको मर्मत तथा सम्भारसँग सम्बन्धित सरोकारवालाहरूको व्यवहारमा आएको परिवर्तनको अवलोकन र मूल्यांकन गर्न परिक्षण समेतको नतिजालाई समावेश गरिन्छ । मुल्यांकन तथा समीक्षाका माध्यमबाट विद्यालय संरचना मर्मत तथा सम्भार सम्बन्धी कार्यहरू उपयोगी भए नभएको र यसलाई अझै प्रभावकारी एवं व्यवहारीक बनाउन के गर्न सकिन्छ्यो र पहिले भन्दा के फरक तरिका अपनाएको भए हुन्छ्यो भन्ने थाहा पाउन सकिन्छ । यस्ता मुल्यांकन एवं समीक्षा कार्यक्रमको आयोजना विद्यालय सहयोगी/मर्मतसम्भार कार्यकर्ता र प्रधानाध्यापकको सहयोगमा विद्यालय संरचना मर्मत तथा सम्भार र खानेपानी, सरसफाइ एवम् स्वच्छता समितिले गर्छन्।

विद्यालय संरचनाहरूको मर्मत तथा सम्भार समीक्षा बैठकमा छलफलका लागि निम्न अनुसारका बुँदाहरूलाई प्रमुख विषयको रूपमा राखिन्छन् । जस्तै :

- वार्षिक समीक्षाको उद्देश्य
- बैठकका अपेक्षित उपलब्धिहरू
- तलका सहित विद्यालय संरचना मर्मत तथा सम्भार वस्तुस्थितिको जानकारी :
- बैठकहरू (कति पटक भए)
- नतिजाहरूको अनुगमन, विद्यालय संरचना मर्मत तथा सम्भार कार्य योजना र अन्य अभिलेखहरू
- बजेट : विद्यालय संरचना मर्मत तथा सम्भार कोष व्यवस्थापन र कार्यप्रक्रियाहरू (विनियोजन, बजेट निकासी)
- सरोकारवालहरू माझ सञ्चार
- भूमिका र जिम्मेवारीहरू : अभ्यास बहन र प्रभावकारिता
- विशेष उपलब्धिहरू
- समस्याहरू तथा मुद्दाहरू र तिनको सम्भावित समाधानकाहरू उपायहरू
- सिकिएको पाठ

वार्षिक विद्यालय संरचना मर्मत तथा सम्भार समीक्षा बैठक वार्षिक योजना तर्जुमा बैठक हुनुभन्दा २ हप्ता अघि गर्न सुझाइएको छ । यसले वार्षिक विद्यालय संरचना मर्मत तथा सम्भार र खानेपानी, सरसफाइ एवम् स्वच्छता

नगर प्रमुख

नगर प्रमुख

समितिको बैठकमा यसका नतिजाहरू आदानप्रदान गर्ने मौका दिन्छ । भविष्यमा आवश्यक प्रयोजनका लागि समीक्षा प्रतिवेदन तत्तत् फाइलमा भरि राखिएको हुनुपर्छ ।

परिच्छेद ६

क्षमता विकास तथा वित्तीय व्यवस्थापन

६.१ क्षमता विकासका क्रियाकलापः

पूर्वाधारहरूको दिगोपनाका लागि विद्यालयमा प्रभावकारी संरचना मर्मत तथा सम्भार प्रणाली सञ्चालन गर्न विद्यालय सचेतना अभिवृद्धि महत्वपूर्ण चरण हो । सचेतना अभिवृद्धिले पूर्वाधारप्रति सचेत वा सुसूचित प्रयोगकर्ता तर्फ डोऱ्याउँछ र यो विषयलाई विद्यालय व्यवस्थापन समिति, सरकारी निकाय र अन्य निकायको सवालको विषय हो ।

६.१.१ विद्यालयमा भौतिक संरचना मर्मत तथा सम्भारबारे सचेतना जगाउने :

विद्यालयमा संरचना मर्मत तथा सम्भारको प्रभावकारी कार्यान्वयनको पहिलो चरण भनेको यसको महत्व सम्बन्धी धारणाको निर्माण हो । तसर्थ, संरचना मर्मत तथा सम्भारका निम्न लिखित तहहरूमा सूचना उपलब्ध गराउनु पर्नेछ :

- नगरपालिका
- वडा कार्यालयहरू
- नगर शिक्षा समिति
- विद्यालयहरू क.) वि. व्य. स. ख.) शि. अ. सं. ग.) शिक्षकहरू घ.) अभिभावकहरू ड.) विद्यार्थी च) समुदाय

(क) पुरस्कार प्रणाली :

सबै तहले निश्चित मागदर्शनहरू अपनाएका छन् र विद्यालयमा प्रभावकारी संरचना मर्मत तथा सम्भार अत्यावश्यक छ भन्ने सुनिश्चित गर्न पुरस्कार प्रणालीको स्थापना (जस्तै : सर्वोत्कृष्ट संरचना मर्मत तथा सम्भार प्रणालीका लागि पुरस्कार) गरिन्छ । पुरस्कार प्रणालीभित्र राष्ट्रिय संरचना मर्मत तथा सम्भार मापदण्ड भित्र पर्ने वा मासिक रूपमा विद्यालय तथा खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छता पूर्वाधारहरूको अनुगमन गर्ने विद्यालयहरूलाई नगरपालिकाबाट वार्षिक रूपमा उत्कृष्ट मर्मत सम्भार गर्ने विद्यालयको रूपमा पुरस्कृत गर्न सकिन्छ । पुरस्कारले विद्यालयको इज्जत प्रवर्द्धन गर्न सहयोग पुऱ्याउँछ जसले विद्यालयको भर्नादरलाई बढाउन सक्छ, विद्यालयको आयश्रोत बढाउन सक्छ र विद्यालय तथा खानेपानी, सरसफाइ एवम् स्वच्छताका पूर्वाधारहरूको गुणस्तर दुरुस्त राख्न वा थप सुदृढ गर्न सक्छ ।

(ख) भौतिक संरचना मर्मत सम्भार आचारसंहिता :

सचेतना अभिवृद्धि क्रियाकलापका अंशका रूपमा सम्बन्धित शिक्षक वा विद्यालय सहयोगी/मर्मतसम्भार कार्यकर्ताको सहयोगमा संरचना मर्मत तथा सम्भार र खानेपानी, सरसफाइ एवम् स्वच्छता समिति र बाल क्लबले निर्माण गरेको यससम्बन्धी आचारसंहिता बनाइ लागू गर्नु राम्रो हुनेछ । आचारसंहिताले हरेक विद्यार्थीले पालना गर्नुपर्ने नियम र विद्यालयलाई राम्रो अवस्थामा राख्न शिक्षकले अपनाउनुपर्ने कुरा तय गर्छ । यसलाई औपचारिक रूपमा घोषणा गरी यससम्बन्धी जानकारी सत्रमा सबै विद्यार्थीहरूको हातहातमै दिइने छ र हरेक कक्षामा कक्षा शिक्षकको नेतृत्वमा कक्षा सत्रमा प्रस्तुत गर्न लगाउनुपर्छ ।

(ग) विद्यालयमा विद्यार्थी भर्नाको क्रममा संरचना मर्मत सम्भारसम्बन्धी जानकारी गराउने :

विद्यालयमा भर्नाको समयमा विद्यालयमा नयाँ भर्ना हुने विद्यार्थीका लागि बाल क्लबद्वारा जानकारी सत्र सञ्चालन गर्नुपर्छ । यदि आचारसंहिता नभएको खण्डमा पम्पलेट वा जानकारी ब्रोसरमा हरेक विद्यार्थीले विद्यालयका पूर्वाधारहरू कसरी दुरुस्त राख्ने र उचित तरिकाले प्रयोग गर्ने भन्ने उल्लेख गरी बाँड्नुपर्छ । जानकारी पत्रमा विद्यालयको मर्मत सम्भारका लागि के गर्न हुने र के गर्न नहुने भन्ने कुरा समावेश भएको हुनुपर्छ ।

(घ) भौतिक संरचना मर्मत तथा सम्भार सम्बन्धी पोष्टर र स्टिकर :

विद्यालयका भौतिक संरचनाहरूहरूको कसरी प्रयोग गर्ने भन्नेबारेमा पोष्टर, स्टिकर र चित्रहरूसहितका सामग्री बनाइ सबैले देख्ने ठाउँहरू जस्तै : शौचालय, हात धुने ठाउँ र खेलमैदान वा विद्यालय परिसरमा राख्ने । पोष्टरले संरचना मर्मत तथा सम्भारलाई प्रोत्साहन मिल्ने सन्देश प्रवाह गरेको हुनुपर्छ जस्तै : कक्षा कोठा, शौचालय, फोहोर व्यवस्थापन । पोष्टरले ब्लू विद्यालयको सोच तथा जिज्ञासालाई पनि व्याख्या गर्न सक्छ वा अन्यले पनि सचेतना अभिवृद्धि र विद्यार्थी र शिक्षकलाई आफ्नो विद्यालयलाई बालमैत्री बनाइराख्न प्रोत्साहन दिने हुनुपर्छ । जस्तै : खेलमैदान र विद्यालय परिसर सफा र चिट्क राख्ने ।

(ङ) सूचना पाटीमा गर्न हुने र गर्न नहुने कुराको सूची राख्ने :

विद्यालयको सबैले देख्ने ठाउँ वा सूचना पाटीमा र विद्यालय परिसर नजिकै विद्यार्थी र शिक्षक दुवैलाई सूचित गर्न हुने र गर्न नहुने कुराहरू, विद्यालय संरचना मर्मत तथा सम्भारका लागि के गर्न उचित र के गर्न अनुचित भन्ने सूची बनाएर प्रकाशन गर्ने । केही उदाहरणहरू तलको तालिकामा दिइएको छ । आवश्यकता अनुसार गर्न हुने र गर्न नहुने सूचीमा थपघट गर्न सकिन्छ ।

के गर्ने	के नगर्ने
आफ्नो विद्यालय सफा राख्ने	कुनै पनि संरचनालाई नविगान्ने
केही कुरा टुटेफुटेको भए शिक्षकलाई भन्ने	भित्तामा कुनै पनि कागज गम लाएर नटाँस्ने
फोहोर फाल्ने भाँडोमा मात्रै फोहोर फाल्ने	भित्ता र फर्निचरमा रङ नपोल्ने
शौचालय प्रयोग गरेपछि सफा गर्ने/पानी हाल्ने	आगोसँग नखेल्ने
आदर्श पात्र बन्ने	
अन्य विद्यार्थीहरूलाई सहयोग गर्ने	

(च) कक्षाकोठा समय तालिका :

हरेक कक्षा शिक्षकले विद्यार्थीहरूसँगै बसेर कक्षाकोठा तालिका बनाउनुपर्छ । जसमा हरेक कक्षाकोठा सफा राख्न र समय समयमा मर्मत सम्भार सुनिश्चित गर्नका लागि आवश्यक निर्देशन र क्रियाकलापहरू समावेश गरिएको हुन्छ । कक्षा कोठा समय तालिकामा तिनको कर्तव्य पनि उल्लेख गरिएको हुन्छ, जस्तै :

- फोहोर फाल्ने भाँडोमा फोहोर फाल्ने
- विद्यालय समय सकिएपछि भ्याल बन्द गर्ने
- फर्निचरको सही प्रयोग
- भुईँ बढार्ने

विद्यार्थीहरू आफै क्रियाकलापमा भाग लिने र आफ्नो समय तालिका आफैले बनाउने कुरा महत्वपूर्ण हुन्छ । किनभने यदि उनीहरू आफैले मिलेर बनाएको समय तालिका हो भने त्यसलाई पालना गर्ने सम्भावना बढी हुन्छ ।

(छ) विद्यार्थीको नेतृत्वमा भौतिक संरचना मर्मत तथा सम्भार :

संरचना मर्मत तथा सम्भारका विभिन्न क्रियाकलापहरू छन जुन विद्यार्थीहरू, विद्यार्थीहरूको समूह र बाल क्लबले नै प्रत्यक्ष रूपमा सञ्चालन गर्न सक्छन । यस्ता गतिविधिले विद्यालयलाई दुरुस्त राख्न मात्र होइन वरु सचेतना

विद्यालय
संरचना मर्मत
सम्बन्धी प्रस्ताव

नगर प्रमुख

अभिवृद्धि साथै आफ्नो विद्यालयको स्वामित्व पनि ग्रहण गर्न पनि सघाउँछन् । विद्यार्थीहरूको सक्रिय सहभागितालाई विभिन्न तरिकाले सञ्चालन गर्न सकिन्छ । धेरै विद्यालयले चक्रिय प्रणाली, जबकाई आदिको प्रयोग गर्छन् जहाँ विद्यार्थीहरूको समूहले निश्चित मर्मतसम्भारका लागि आफ्नो पालो लगाउँछन् (तल दिइएको छ) । कुनै एउटा कक्षा एक हप्ताका लागि कुनै एउटा क्रियाकलाप सञ्चालनका लागि संयोजक हुने साथै अर्को कक्षा अर्को क्रियाकलाप सञ्चालनका लागि संयोजक हुने । यसो गर्दा कक्षा शिक्षकले संरचना मर्मत तथा सम्भार क्रियाकलापको सुपरिवेक्षण गर्नु आवश्यक हुन्छ ।

विद्यार्थीले संरचना मर्मत तथा सम्भार सम्बन्धी निम्न क्रियाकलापहरू गर्न सक्छन् :

- शौचालय ब्लक (छात्र/छात्रा) को सरसफाइ
- फाहोर सङ्कलन
- कक्षा कोठा, पुस्तकालय, कम्प्युटर, भण्डारण कक्ष र अन्य कोठाहरूको सरसफाइ
- तल्लो कक्षाका विद्यार्थीहरूलाई हात धुने उपयुक्त तरिकाबारे सिकाउने र हात धुने ठाउँलाई कसरी सफा राखिरहने भन्नेबारेमा सिकाउने
- पिउने पानीको फिल्टरलाई कसरी दुरुस्त राखिरहने (कसरी पानी भर्ने र कसरी सफा गर्ने)
- विद्यालयको बगैँचालाई कसरी स्याहार गरी दुरुस्त राख्ने
- संरचना मर्मत तथा सम्भार सम्बन्धी क्रियाकलापहरूको अनुगमन

(ज) विद्यार्थीले नै विद्यार्थीलाई पढाउने :

प्राथमिक विद्यालयका हरेक विद्यार्थीलाई माथिल्लो कक्षाका विद्यार्थीले भौतिक संरचना मर्मत तथा सम्भारका लागि अभिभावकत्व प्रदान गर्ने गरी खटाइनुपर्छ । यस्तो अभिभावकत्व लिने विद्यार्थीले विद्यालयमा संरचना मर्मत तथा सम्भार सम्बन्धी जिम्मेवारीहरूबारे सोधिने प्रश्नहरूको उत्तर दिन लगाउने । अभिभावक विद्यार्थीले संरचना मर्मत तथा सम्भार सम्बन्धी मुद्दाहरूमा उ अन्तर्गत रहेको विद्यार्थीलाई सिकाउने र पढाउने वा फरक तरिकाले संरचना मर्मत तथा सम्भार सम्बन्धी क्रियाकलापहरू कसरी गर्ने सिकाउनुपर्छ ।

६.१.२ संरचना मर्मत तथा सम्भार सचेतना अभिवृद्धि अभियान :

सम्बन्धित शिक्षकको सहयोगमा विद्यालयले संरचना मर्मत तथा सम्भार सचेतना अभिवृद्धि अभियानको परिकल्पना र कार्यान्वयन गर्नुपर्छ । यस्तो अभियानहरू जस्तै : विद्यालयको वार्षिक सरसफाइ कार्यक्रमका रूपमा गर्न सकिन्छ । यस्तो अभियानले हप्ताभरिका हरेक दिन विभिन्न क्रियाकलाप गरी सचेतना अभिवृद्धि गर्न सक्छन् । अभियानमा प्रत्येक कक्षाका विद्यार्थीहरूको प्रतिनिधित्व गराइनुपर्छ । यदि सम्भव छ भने त्यो क्षेत्रका अन्य विद्यालयलाई पनि संलग्न गराउन सकिन्छ ।

६.१.४ दैनिक पाठयोजनामा संरचना मर्मत तथा सम्भार समावेश गर्ने :

संरचना मर्मत तथा सम्भारसम्बन्धी क्रियाकलापहरूलाई शिक्षकका दैनिक शिक्षण योजनामा समावेश गरिनुपर्छ । विषयगत कक्षा सुरु गर्नुभन्दा पहिले शिक्षक र विद्यार्थीले कक्षा कोठाको छिटोछिटो निरीक्षण गर्ने । उदाहरणका लागि : यदि केही कुरा भाँचिएको या टुटेफुटेको छ, रातभरी भ्याल खुल्लै थियो कि या फोहोर राख्ने भाँडो सफा छ कि छैन आदि । यदि कुनै कुरा विग्रिएको छ भने या समस्या छ भने शिक्षक र विद्यार्थीले समाधानका उपायहरू पहिल्याउन कोशिस गर्नुपर्छ । विद्यार्थीले केही तोडफोड गरेको भए वा संरचनाहरूको मर्मत सम्भारमा केही गल्ती भेटिए सम्बन्धित कक्षा शिक्षकलाई वा प्रधानाध्यापकलाई जानकारी गराउन प्रोत्साहन दिनुपर्छ ।

६.१.५ संरचना मर्मत तथा सम्भारसम्बन्धी प्रतियोगिता :

विद्यार्थीहरू माफ्र संरचना मर्मत सम्भार सम्बन्धी सचेतना अभिवृद्धिको लागि प्रतियोगितात्मक कार्यक्रम उपयोगी हुने छ । यस्ता धेरै प्रकारका प्रतियोगिताहरू छन् जसलाई सञ्चालन गर्न सकिन्छ, जस्तै :

- वादविवाद कार्यक्रम
- विद्यालय परियोजना प्रतियोगिता
- चित्रकला प्रतियोगिता
- विद्यार्थीको लागि उत्कृष्ट मर्मत सम्भार पुरस्कार

नगर प्रमुख

६.१.६ सिकाइ तथा अध्ययन अवलोकन भ्रमण :

एक अर्कावाट सिक्न र संरचना मर्मत तथा सम्भारलाई अझ बढी सुधार्न विद्यालयहरूविच अध्ययन अवलोकन भ्रमण सहयोगी हुन सक्छ ।

६.१.७ जनचेतना अभिवृद्धिसम्बन्धी गतिविधिहरू :

संरचना मर्मत तथा सम्भार सम्बन्धी जनचेतना अभिवृद्धिसम्बन्धी गतिविधिहरू विद्यालयको दैनिक तालिकासंगै समावेश गरिनुपर्छ । कक्षा कोठासम्बन्धी दैनिक तालिकाको स्थापना, कक्षाकोठामा शिक्षकको नेतृत्वमा संरचना मर्मत तथा सम्भारसम्बन्धी छलफल र संरचना मर्मत तथा सम्भारसम्बन्धी क्रियाकलापहरूलाई अतिरिक्त क्रियाकलापमा एकिकृत गर्नाले थप खर्च नगरी जनचेतना अभिवृद्धि गर्न सकिन्छ ।

विद्यालयमा वार्षिक रूपमा एक वा सो भन्दा बढी अभियान चलाउने र त्यस्ता अभियानलाई कुनै निश्चित दिनसंग जोड्ने । जस्तै : विश्व हात धुने दिवस, किशोरी दिवस, विश्व शौचालय दिवस, शिक्षक दिवस, स्वच्छ महिनावारी दिवस, विश्व बालबालिका दिवस, मानवअधिकार दिवस, विद्यालय संरचना मर्मत तथा सम्भार दिवसमा अभिभावक सहभागिता । यसको फाइदा भनेको यस्ता दिवसमा मानिसहरू महत्वपूर्ण विषयमा जनचेतना अभिवृद्धिका लागि प्रेरित हुन्छन्, तिनका ज्ञान आदानप्रदान गर्न र समाधानका उपायका लागि हातेमालो गर्न तयार हुन्छन् । यो दिनका लागि विद्यालयलाई चाहिने सरसामग्रीहरू अनलाइनमा पाइन्छन् ।

६.१.८ मर्मत तथा सम्भार सम्बन्धी क्षमता अभिवृद्धि र तालिम :

विद्यालयका पूर्वाधारहरूको दीगोपनाका लागि संरचना मर्मत तथा सम्भारसंग सम्बन्धित सबै सरोकारवालाहरूको क्षमता अभिवृद्धिको लागि तालिम/ अभिमुखीकरण/सचेतना गरिने छ ।

१. विद्यालय सहयोगी/मर्मतसम्भार कार्यकर्तालाई तालिम नियमित तथा आपतकालीन मर्मतसम्भारका लागि विद्यालय सहयोगी/मर्मतसम्भार कार्यकर्तालाई मर्मतसम्भारसम्बन्धी तालिम प्रदान गरिने छ ।

२. थप पूरक तालिम उपलब्धि, निरिक्षण अनुगमनबाट प्राप्त सुचांकको आधारमा थप पुर्नताजगी तालिमको व्यवस्था गर्न सकिनेछ ।

६.२ वित्तीय व्यवस्थापन :

६.२.१ विद्यालय खानेपानी तथा सरसफाइ र भौतिक संरचना, विद्यालय खानेपानी सरसफाइ लगायतका पूर्वाधारहरूको मर्मत सम्भार एवम स्तर वृद्धि गर्न विद्यालयले निम्न स्रोतहरूबाट छुट्टै मर्मत सम्भार कोषको व्यवस्था गर्न सकिन्छ । क)सङ्घ, प्रदेश तथा स्थानीय सरकारबाट प्राप्त रकम,

ख)संयुक्त राष्ट्र संघीय निकायहरू, दातृ निकायहरू र विकासका साझेदारहरूबाट नियमानुसार प्राप्त सहयोग, ग)अन्य व्यक्ति वा निकायहरूबाट प्राप्त दानदातव्य एवम पुरस्कार

घ)विद्यालय स्वयमले संकलन तथा विनियोजन गरेको रकम ।

ड)अभिभावकले समेत स्वेच्छिक रूपले रकम र सिप र श्रमको प्रयोगबाट मर्मत सम्भार सहयोग गर्न सक्नेछन् ।

६.२.२ विद्यालयले मर्मत सम्भार कोषबाट देहाय बमोजिमका कार्यहरू गर्न सक्नेछ :

विद्यालयको भौतिक संरचनाहरूको मर्मत सम्भारको लागि आवश्यक मर्मत सामग्री, उपकरण खरिद तथा मर्मत खर्च, विद्युत लगायत आवश्यक सरसफाइसंग सम्बन्धित विभिन्न क्रियाकलाप भन्दा बाहेक अन्य कुनै पनि शीर्षकमा खर्च गरिने छैन । उक्त खर्चको लागि विद्यालय व्यवस्थापन समितिको स्वीकृति लिनु पर्नेछ ।

६.२.३ खाता सञ्चालन सम्बन्धी व्यवस्था :

विद्यालय भौतिक संरचनाहरूको मर्मत सम्भार एवम् स्तर वृद्धि गर्न विद्यालयले आम्दानी गरेको स्रोतहरूलाई छुट्टै मर्मत सम्भार कोषको व्यवस्था गर्न सक्नेछ । उक्त कोषलाई व्यवस्थित गर्नको लागि विद्यालय व्यवस्थापन समितिको निर्णय बमोजिम कक्षा १ देखी ५ सम्मको विद्यालय तहमा वि.वि. स. अध्यक्ष र प्रधानाध्यापक र आधारभूत र मा.वि तहको हकमा प्रधानाध्यापक र विद्यालयको लेखाको काम गर्ने शिक्षक सहित २ जनाको दस्तखतबाट संचालन हुनेछ ।

नगर प्रमुख

परिच्छेद ७

योजना निर्माण

७. भौतिक संरचना मर्मत तथा सम्भार योजना:

संरचना मर्मत तथा सम्भार योजना विद्यालयहरूको मर्मत सम्भारलाई मार्गनिर्देश गर्नका लागि अनिवार्य रूपमा निर्माण गनुपर्छ । यो हरेक विद्यालयले स्थानीय संस्था, इन्जिनियर, प्राविधिज्ञ र कार्यक्रम निर्माताको सहयोगमा निर्माण गर्छन । सहभागितामूलक निर्माण प्रक्रियाको चर्चा तल गरिएको छ :

संरचना मर्मत तथा सम्भार योजना निर्माण प्रक्रिया

चरण १: सबै महत्वपूर्ण सरोकारवालहरूसँग बसेर योजना निर्माण

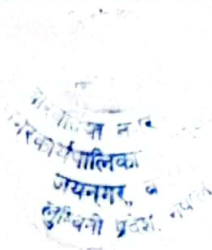
चरण २: कार्यशालाबाट निर्माण गरेका योजना विद्यालय व्यवस्थापन समितिबाट संरचना मर्मत तथा सम्भार योजनालाई अन्तिम रूप दिने

चरण ३ : संरचना मर्मत तथा सम्भार योजना कार्यान्वयन कार्यशाला तथा आधिकारिता प्रदान

परिच्छेद ८

८. वचाउ तथा खारेजी:

क) यो कार्यविधि नगर सभा/नगर कार्यपालिकाबाट संशोधन वा खारेजी हुन सक्नेछ ।

[Handwritten signature]
नगर प्रमुख

आज्ञाले

दिपक कुमार आचार्य
प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
नगरपालिकाको कार्यालय जयनगर